

РОЗДІЛ 5

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСНОВИ ВПРОВАДЖЕННЯ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ТА ІННОВАЦІЙНИХ МЕТОДИК НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ III-IV РІВНІВ АКРЕДИТАЦІЇ

УДК 378.147:005

Н.О. Андрущенко
м. Вінниця, Україна

СУЧАСНИЙ МЕНЕДЖЕР І ШЛЯХИ ДОСЯГНЕННЯ ЙОГО КОМПЕТЕНТНОСТІ

Від рівня підготовки випускника ВНЗ, сформованості його професійних якостей значною мірою залежить успішне виконання соціального замовлення держави на фахівця з високою професійною компетентністю. Як і в країнах близького та дальнього зарубіжжя, де відбувається орієнтація програм і педагогічних технологій на компетентнісний підхід, розвиток освіти України також характеризується активним упровадженням компетентнісного підходу до навчання. Але компетентнісна модель фахівця не є моделлю випускника ВНЗ, тому що компетентність пов'язана з практичним досвідом діяльності, якого майбутній менеджер у процесі навчання набути не в змозі.

Сучасний менеджер виступає в декількох іпостасях.

По-перше, це управлінець, наділений владою, що керує великим колективом людей.

По-друге, це лідер, спроможний вести за собою підлеглих, використовуючи свій авторитет, високий професіоналізм, позитивні емоції.

По-третє, це людина, яка має певні комунікативні здібності, постійно встановлює контакти з партнерами і владою, успішно переборює внутрішні та зовнішні конфлікти.

По-четверте, це людина, яка наділена стратегічним мисленням, може формувати цілі, основні види діяльності та напрямок «основного удару», визначати союзників і супротивників, власні переваги та напрямки їх використання.

По-п'яте, це новатор, що розуміє роль науки в сучасних умовах, вміє оцінити і без зволікання впровадити у виробництво той чи інший винахід, раціоналізаторську пропозицію.

По-шосте, це людина, яка має високий рівень культури, чесна, рішуча за характером і водночас розважлива. У практичному менеджменті неабияке значення набуває терпимість, розуміння, що не всі люди однакові.

Сьоме, це вихователь з високими моральними якостями, спроможний створити колектив і спрямувати його розвиток, сформувати організаційну культуру організації.

Перераховані основні вимоги до умінь менеджера є трансформованими знаннями, які реалізуються в процесі здійснення конкретних управлінських операцій: правильно планувати роботу, аналізувати ситуацію, проводити нараду, видавати розпорядження та ін. У свою чергу, уміння, доведені до рівня автоматизму (частково на підсвідомому рівні), трансформуються у навички, які забезпечують ефективність типових, часто повторюваних дій і знаходять свій вираз у веденні ділових переговорів з контрагентами, спілкуванні з підлеглими, користуванні комп'ютерною технікою та ін. Досвідчений керівник відрізняється від початківця саме наявністю та ступенем розвитку навичок.

Орієнтація навчальних закладів на підвищення якості та поглиблення професійної підготовки фахівців потребує більш широкого впровадження в навчальний процес, поряд із традиційними методами, інноваційних методів навчання. Це сприятиме формуванню у

майбутніх фахівців професійних здібностей, що дозволяють їм включитися в практичну діяльність.

Формування управлінської компетентності вчені пропонують здійснювати на таких рівнях:

– рівень функціонування. На цьому рівні формування управлінської компетентності керівник виконує повсякденну базову (управлінську) діяльність, регульовану зовнішньою нормативно-правовою базою, він зацікавлений у якісному виконанні технології процесу відповідно до визначених норм;

– рівень інновації. Освоєння зовнішньої або вироблення власної інновації передбачають наявність мотиву, що спонукає керівника до творчості й здатності визначати мету свого розвитку.

Щодо формування базового рівня управлінської компетентності, то нам імпонує позиція О. Лебедева, який зазначає, що зміст організації освітнього процесу полягає в створенні умов для формування у тих, хто навчається, досвіду самостійного розв'язання пізнавальних, комунікативних, організаційних, моральних та інших проблем [1].

Велику роль у формуванні компетентності майбутнього фахівця, здатного працювати в ринкових умовах, відіграють, на нашу думку, саме практичні заняття. Адже на цих заняттях перевіряється ступінь засвоєння й розуміння теоретичного матеріалу, відбувається набуття студентами практичних умінь і навичок. Як свідчить наш досвід, підбір нестандартних завдань, творчі роботи, особливо дослідницького характеру, постановка проблемних питань і завдань, експрес-контроль тощо сприяють підвищенню рівня пізнавального інтересу студентів, розвитку їх творчих здібностей і, як наслідок, забезпечують більш якісну та глибоку підготовку конкурентоспроможних фахівців. Цього можна досягти лише за умови поєднання, комплексного використання різноманітних методів навчання, як традиційних, так і нестандартних. Саме з метою підготовки майбутніх фахівців до практичної діяльності в сучасних умовах і використовуються інтерактивні технології навчання під час проведення практичних занять із дисциплін «Управління персоналом», «Психологія управління та конфліктологія».

Поняття «інноваційні технології навчання», «інтерактивні технології навчання», «інноваційні методи» та їх взаємозв'язок між собою донині залишаються на рівні обговорення науковцями. Під *інноваційними технологіями навчання* (ІТН) ми розуміємо радикально нові чи вдосконалені технології, що істотно поліпшують умови самого процесу навчання. Сутність поняття *інтерактивні технології навчання*, котрі нами вважаються частиною інноваційних технологій, ми трактуємо згідно з означенням самих слів «інтерактив» (пер. з англійської «inter» – «взаємний», «act» – діяти) – взаємодія та «технологія» (від грецького *τεχνολογια*) – майстерність.

Отже, основою інтерактивного навчання, на нашу думку, є майстерність взаємодії у навчанні, а компонентами інтерактивних технологій є *інтерактивні методи навчання* з використанням технічних засобів (комп'ютерна підтримка та ін.) і методичних матеріалів.

Використання інтерактивних технологій у навчальному процесі істотно змінює роль і місце викладача та студента в системі «викладач – інтерактивна технологія навчання – студент». Змінюється діяльність викладача – він перестає бути просто «репродуктором» знань, стає розробником нової технології навчання, що, з одного боку, підвищує його творчу активність, а з іншого – вимагає високого рівня технологічної і методичної підготовленості. З'явився новий напрямок діяльності педагога – розробка інформаційних технологій навчання і програмно-методичних навчальних комплексів [2].

Ми дотримуємося думки, що основним способом викладання теоретичних знань є перехід від абстрактного до конкретного, тому:

– всі поняття повинні засвоюватися шляхом забезпечення таких умов їх походження, завдяки яким вони стають необхідними;

- засвоєння знань загального й абстрактного характеру має передувати знайомству з більш частковими і конкретними знаннями, останні повинні бути виведені з абстрактного, як зі своєї єдиної основи;
- у процесі вивчення предметно-матеріальних джерел тих чи інших понять необхідно виявити генетично вихідний, всезагальний зв'язок, що визначає зміст і структуру всього об'єкта цих понять;
- такий зв'язок слід відтворити в особливих предметних, графічних чи знакових, ситуативних моделях, що дозволяють вивчати всі властивості в чистому вигляді;
- необхідно спеціально формувати такі предметні дії, через які можна виявити в навчальному матеріалі і відтворити в моделях суттєвий зв'язок об'єкта, а потім вивчити його властивості;
- поступово і своєчасно переходити від предметних дій до їх виконання в розумовому плані [3, с. 116].

Як зазначають провідні науковці-освітяни України (В. Андрущенко, Н. Ничкало, І. Зязюн, А. Алексюк та інші), «неперервна освіта – це неперервний процес, що стимулює людей та дозволяє їм оволодіти необхідними знаннями, цінностями, навичками, що сприяють особистісній та професійній реалізації й самореалізації людини, підвищенню її кваліфікації протягом усього життя; включає навчання у різноманітних галузях, формальні і неформальні види освітньої активності; відображає неперервний процес розвитку людини; гарантує людині можливість для самовдосконалення, що сприяє адаптації людини до безперервно змінного світу» [4, с. 12, 5, 6, 7, 8, 9].

Наш досвід викладання зазначених вище дисциплін засвідчує, що на ефективно організованому інтерактивному занятті значно активізується навчальна діяльність студентів-менеджерів, формуються компетенції планування, аналізу, прийняття рішень, комунікативна компетенція та компетенція контролю конфліктних ситуацій. Формуються пізнавальні потреби і виховуються стійкі пізнавальні інтереси; інтелектуальні вміння, що пов'язані з переробкою засвоєної інформації; вміння здійснювати планування, самоорганізацію та самоконтроль у процесі навчання, здійснюється індивідуальний підхід в умовах групової та колективної діяльності; контроль за ходом навчально-ігрової діяльності студентів.

Звичайно все ще існують проблеми у ВНЗ з недостатньою кількістю необхідної навчально-методичної літератури з формування професійної компетентності у студентів, рекомендацій до розробки нових і впровадження наявних інтерактивних технологій для формування управлінської компетентності майбутніх менеджерів, адже саме вони забезпечують усвідомлену зацікавлену розумову діяльність студентів, активне сприйняття теоретичного матеріалу в навчальному процесі, розвиток навичок самостійного вироблення рішень з проблемних питань.

На основі аналізу праць П. Підкасистого, Ж. Хайдарова, власного досвіду робимо висновок, що саме технологія ігрових (інтерактивних) форм навчання спрямована на те, щоб навчити студентів усвідомлювати мотиви свого навчання, своєї поведінки в грі і в житті, тобто формувати мету й програми власної, як правило, глибоко прихованої у звичайному оточенні, самостійної діяльності та передбачувати її найближчі результати. Поступове усвідомлення мотивів власної діяльності викликає у студента сильне почуття особистої зацікавленості та стійке бажання досягти результату [10].

Україні нині, як ніколи, потрібні творчі, ініціативні, активні викладачі, які бажали б й були здатними власними силами створювати та впроваджувати в навчально-виховний процес нові технології навчання. Для цього їм вкрай необхідна ґрунтовна теоретична та практична підготовка. Класична система освіти базувалася на передачі інформації в готовому вигляді від викладача до студента. А тепер викладач не лише дає студентові базові знання, він спонукає його до навчально-пізнавальної діяльності, керує нею, формує у студента вміння і бажання самостійно здобувати знання, що знадобляться йому у подальшій діяльності. Завдання викладача – спонукати студента бути творчим здобувачем знань, а не пасивним їх споживачем, адже після отримання диплома про освіту навчання не припиняється.

У процесі імітаційного моделювання учасники ігрових занять отримують конкретне уявлення про свою майбутню професійну діяльність. На етапі проектування гри формуються ігрові теми. Вибір теми ігрового заняття залежить від рівня загальної підготовки студентів, знань теоретичного матеріалу, згуртованості групи тощо. Вчені, які розробляють систему ділових ігор [11; 12], вважають, що для того, щоб відчувати тему в грі, необхідно виділяти «дотематичну» і «посттематичну» фази. Дотематична фаза містить низку умов, які забезпечують вимоги, що їх висуває гра: побудова міжпредметної основи [13, с. 166-167], обґрунтування проблеми (задачі) для конструювання гри, забезпечення рівня підготовленості студентів до проведення гри.

Вивчення теоретичного матеріалу, засвоєння студентами основних понять і термінів, які можуть зустрітися, має передувати проведенню інтерактивних занять. Викладач, із залученням студентів, має провести підготовчу організаційну й методичну роботу. І чим активніше студенти будуть брати участь у підготовці гри, тим успішніше вона буде проведена.

У навчальний процес все активніше вводяться такі форми, як кадрова співбесіда та імітація, за якими майбутніх менеджерів оцінюють за вміння виступати, переконувати і делегувати, тобто передавати співробітникам чітко обмежену кількість завдань з повноваженням прийняття рішень.

Інтерактивним, на нашу думку, є таке заняття, яке або пронизане елементами гри, або містить ігрову ситуацію. Такі заняття, крім активізації пізнавальної діяльності, також забезпечують потрібну циркуляцію інформації, її осмислення, й певною мірою навіть можуть компенсувати недоліки традиційного та індивідуального навчання.

Теми навчальних дисциплін, зміст яких є основою для побудови гри, прийнято називати «ігровими». Ігрові заняття дають змогу активно формувати знання, вміння самостійної роботи, професійні уміння і навички у студентів шляхом залучення їх до інтенсивної пізнавальної діяльності; допомагають учасникам гри бути причетними до функціонування системи, чіткіше побачити цілісність процесу майбутньої професійної діяльності, краще зрозуміти сенс навчання, побачити свої помилки та оцінити досягнення. Цим вони вигідно відрізняються від традиційних.

На завершення необхідно відзначити, що в сучасному суспільстві, коли компетентний фахівець є цінністю, змінюються і вимоги до системи освіти, відбувається істотне підвищення її статусу.

Отже, завданням вищої освіти є формування сучасного фахівця як цілісної особистості, яка має систему спеціальних і загальнолюдських якостей.

Література:

1. Лебедев О. Е. Компетентностный подход в образовании / О. Е. Лебедев. // Школьные технологии. – 2004. – № 5. – С. 3-12.
2. Методологические аспекты информатизации профессионального образования. – Режим доступа: <http://lib.sportedu.ru/press/tpfk/2000N4/p11-13.htm> – заголовок з екрана.
3. Петрук В. А. Теоретико-методологічні засади формування базових про-фесійних компетенцій у майбутніх фахівців технічних спеціальностей : дис. док. пед. наук : 13.00.04 / Петрук Віра Андріївна. – Вінниця, 2007. – 520 с.
4. Ничкало Н. Г. Наукові дослідження з проблем педагогіки і психології вищої школи / Н. Г. Ничкало. // Вища освіта в Україні: реалії, тенденції, перспективи розвитку : Зб. наук. праць. – К., 1996. – ч. 1.
5. Неперервна професійна освіта: філософія, педагогічні парадигми, прогноз / [Андрущенко В. П., Зязюн І. А., Кремень В. Г. та ін.]; за ред. В. Г. Кре-меня. – К. : Наукова думка, 2003. – 854 с.
6. Зязюн І. А. Інтелектуально-творчий розвиток особистості в умовах неперервної освіти // Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи (монографія) / За ред. І. А. Зязюна. – К., 2000. – 341 с.
7. Алексюк А. М. Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія : підруч. для студентів, аспірантів та молодих викладачів вищих навчальних закладів. / Алексюк А. М. – К. : Либідь, 1998. – 488 с.
8. Зязюн І. А. Неперервна освіта: концептуальні засади і сучасні технології / Зязюн І. А. // Творча особистість у системі неперервної освіти. –Харків : ХДПУ, 2001. – С. 8-16.

9. Андрущенко В. П. Роздуми про освіту: статті, нариси, інтерв'ю / Андрущенко В. П. – К. : Знання України, 2004. – 804 с.
10. Пидкасистый П. И. Технология игры в обучении и развитии : учеб. пособ. / П. И. Пидкасистый, Ж. С. Хайдаров – М. : Российское педагогическое агентство, 1996. – 272 с.
11. Ланд П. Менеджмент – искусство управлять / Ланд П. – М., 1995. – 170 с.
12. Левченко Т. И. Современные дидактические концепции в образовании : [монографія] – К. : МАУП, 1995. – 168 с.
13. Левківська Г. П. Проблема адаптації першокурсників у вищих навчальних закладах / Левківська Г. П. // Наукові записки ВДПУ ім. М. Коцюбинського. Серія : Педагогіка і психологія : зб. наук. пр. – Вінниця : ПП «Едельвейс і К», 2000. – № 3. – С. 166-167.

В статті наведено приблизний перелік іпостасей сучасного менеджера, дана їхня коротка характеристика; зазначені умови та рівні формування управлінської компетентності майбутнього фахівця; вказано на роль ігрових занять в процесі формування у студентів уявлення про свою майбутню професійну діяльність.

Акцентовано увагу на тому, що завданням вищої освіти є формування сучасного фахівця як цілісної особистості з повною системою спеціальних та загальнолюдських якостей.

Ключові слова: *інтерактивні технології навчання, управлінська компетентність, інтерактивне заняття, ігрові форми навчання, фахівець, менеджер.*

В статье приведен приблизительный перечень ипостасей современного менеджера, дана их короткая характеристика, указаны условия и уровни формирования управленческой компетентности будущего специалиста; показана роль игровых занятий в процессе формирования у студентов представления о будущей профессиональной деятельности.

Акцентируется внимание на том, что задача высшего образования – это формирование современного специалиста как целостной личности с полной системой специальных и общечеловеческих качеств.

Ключевые слова: *интерактивные технологии обучения, управленческая компетентность, интерактивное занятие, игровые формы обучения, специалист, менеджер.*

The article gives a rough list of the modern incarnation of the manager, given their short description, the conditions of formation and levels of managerial competence of the future specialist, shows the role play sessions in the formation of students' ideas about future careers.

Accentuated that the task of higher education - is the formation of the modern expert as the whole person with a complete system of special and universal qualities.

Key words: *interactive learning technology, managerial expertise, interactive sessions, game forms of training, the specialist, manager.*